

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
средняя общеобразовательная школа №3 города Чадана
Дзун-Хемчикского кожууна Республики Тыва

Рассмотрено

на ШМО

Ундар У.С. /Ундар У.С./

от 29 08 2023г.

Согласовано

зам. дир. школы

Сарыглар С.К. /Сарыглар С.К./

от 30 08 2023г.

Утверждено

директор школы

Сегленмей Л.О. /Сегленмей Л.О./

от 29 08 2023г.

Рабочая программа

по родной литературе для 5 а, б класса

учителя родного языка и литературы

Сегленмей Людмилы Октек-ооловны

Тайылбыр бижик

5-11 класстарның тыва аас чогаалы болгаш литературага чижек программа ортумак (долу) ниити өөредилгеге хамаарыштыр РФ-тин ФКӨС-түң негелделеринге, сорулгаларына даянып, Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем яамызының Национал школа хөгжүдөр институтунун 2012 чылда үндүргени «Төрээн чогаалга күрүне стандартының» сорулгаларына болгаш негелделеринге дүүштүр кылдынган.

Тайылбыр бижикте ортумак (долу) ниити өөредилге системазында тыва чогаал эртемниң ниити характеристиказын берип, үндезин өөредилге планында туружун тодараткан. Кол ниити өөредилгениң системазында тыва чогаалдың ролун айтып, ниити өөредилгениң өөредилге-кижизидилгелиг сорулгаларынче болгаш негелделеринче кичээнгейни угландырган. Чижек программа ортумак (долу) ниити өөредилгениң тыва чогаал эртеминге вариативтиг программа ажылдап кылырының уг-шиин тодарадып турар. Программаларның база өөредилге номнарының авторлары бердинген чижек программаның утка болгаш тургузуунга, темаларны өөредириниң дес-дараалашкаанга, оон иштики хемчээлинге, өөреникчилерниң билиин хынаарына хамаарыштыр боттарының көрүжүн илертип болур.

Тыва чогаал өөредириниң сорулгалары болгаш өөреникчилерниң чедип алыр билиглериң түңнелдери бот-тускайлаң, предметтиг болгаш метапредметтиг угланыышкынның чадаларлыг бердинген.

Школага тыва аас чогаалы болгаш литератураны өөредириниң сорулгалары:

Өөредиглиг:

- чогаал сөзүглелиниң тургузуун, уран-чеченин, ооң дылының онзагай талаларын, идея-тематиктиг утказын, композициязын ханы сайгартып;

- чогаал теориязының эге билиглериңге даянып, чечен чогаалдың аймаан, жанрын, хевирин, ооң бижиттинген төөгүзүн ылгап;

- чечен чогаалдың онзагайын уран чүүлдүң өске хевирлери-биле деңнеп, орус болгаш өске-даа чоннарның литературазында тыва чогаалдарның идея-тематиказы-биле хөөнөш уткалыг чогаалдарны деңнеп;

- чогаал сайгарарына ажыглаар янзы-бүрү медээ-сүмелерни (Интернет четкизи, словарьлар, библиографтыг справочниктер, энциклопедиялар) ажыглап сайгарарын өөредир.

Сайзырадыр:

- уругларның амыдыралче бот-тускайлаң медеделдиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы арга-шинээн;

- аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказына дүүштүр шын ажыглап, сайгарарын сайзырадыр.

Кижизидилгелиг:

- сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;

- кижилерге, төрээн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг; хамааты бот-медерели бедик; ада-чурт төөгүзүн үнелеп билир;

- номчулгага сонуургалдыг, чогаадыкчы ёзу-биле боданып, бодунуң туружун амыдыралдың кандыг-даа байдалдарында камгалап билир кижини кижизидер.

5-11 класстарга тыва аас чогаалы болгаш литература эртемнериниң утказы болгаш тургузуу

Чечен чогаал кижиниң сагыш-сеткилиниң хөй янзы талаларын эскерип шинчилээринге, амыдыралды үнелээринге, долгандыр турар бойдушка хумагалыг болурунга өөредир. Ынчангаш литература уран чүүлдүң өске-даа хевирлери дег, уругларның мөзү-бүдүжүн хевирлээринге болгаш эстетиктиг көрүжүн быжыглаарына салдарлыг.

Тыва аас чогаалы болгаш литература – Тыва Республиканың школаларында кол эртемнерниң бирээзи. Ук эртемнерниң өөредир сорулгазы – аас чогаалы тыва чоннуң ада-өгбелериниң чүс-чүс чылдарда чогаадып, сайзырадып келген сөстүң уран чүүлү деп билиндирбишаан, чогаалды амыдырал-биле холбап, ханы сайгарып билир; бүгү талалыг

сайзыраңгай, бедик культуралыг, тыва болгаш хөй националдыг Россия чоннарының культуразын, ооң байлаан, найыралын үнелеп билир; чараш мөзү-бүдүштүг, бодунуң үзел-бодалын, хамааты туружун камгалап шыдаар кижини хевирлээри.

Тыва чогаалдың өзээн национал литератураның алдын фондузунда кирген чогаалдар тургузуп турар. Уругларның делегей көрүүшкүнүн, эстетиктиг негелделерин, хамааты туружун хевирлевишаан, бодунга болгаш долгандыр хүрээлелге чөптүг хамааарылгалыг, шүгүмчүлелдиг болурун чогаал кижизидер. Чечен чогаал-биле харылзаа угаап-боданырының арга-шинээн сайзырадыр, чогаалчының делегейи-биле, ооң чогаал бижиир аян-хөөнү-биле чоок таныжары болур. Чоннуң амыдыралчы байлак дуржулгазындан укталган аас чогаалы, орус болгаш делегейниң классиктиг литературазы, тыва чоннун эрте-бурунгудан бээр онзагай культуразы кижиниң мөзүлүг аажы-чаңының үнезин хевирлээр, чогаал делегейи-биле харылзааны быжыг тудар. Ук харылзаалар уругларны орус болгаш делегей литературазының шылгараңгай чогаалдары-биле таныштырарынга, тыва чогаалды кожа-хелбээ чоннарның чогаалдары-биле деңнеп сайгарарынга, оларның чоок болгаш ылгалдыг талаларын тодарадып билиринге өөредир.

Чечен чогаалда уран сөстүң дузазы-биле чураан амыдыралдың илереп келирин чүгле сеткил хөлээшकिनиг эвес, а медреселдиги-биле сайгарып билир кылдыр өөредир. Чечен чогаалды төөгү, философия, психология, педагогика, уран чурулга эртемнери-биле чергелештир көрүп турар. Ону «кижи дугайында эртем», «амыдыралдың ному», «уран-чечен шинчилел» деп адап турары анаа эвес.

Тыва чогаал эртеми ниити филологияның тыва дыл эртеми-биле сырый холбаалыг. Уругларның чугаа сайзыралынга, чугаа культуразынга, хөй ниити харылзаажылгага тыва чогаал эртемниң салдары улуг. Чечен чогаалдың дылы дыл эртемниң бүгү адырлары-биле холбаалыг болганда, уруглар сөстүң эстетиктиг функцияларын сайгарар ужурулуг.

Тыва чогаал эртемни өөрдириңиң түңнелдери

Өөрөдигениң бот-тускайлаң түңнелдери өөреникчинин бодунуң үзел-бодалын бот-тодарадып, бот-сайзырадып, бот-углап билиринче, өөрениринин чугулазын, чаа билиглер шингээдип алырын медреселдиги-биле угаап билиринче, хөй чоннарның аразынга хууда болгаш хамааты туружун быжыглап, амыдыралчы планнарын тургузуп, ону боттандырарынче угланган болур.

Предметтиг түңнелдер: кижиниң ажыл-херээниң дараазында байдалдарынче: эртемниң спецификазын медресеп билип алырынче, чаа билиглерни чедип аларының янзы-бүрү аргаларын ажыглап шингээдиринче, теориялыг билиглерни амыдырал-биле холбап өөрениринче, эстетиктиг көрүштү хевирлээринче угланган болур.

Метапредметтиг түңнелдер: өөреникчилерге чогаал эртемни өске эртемнерниң теория-практиктиг билиглери-биле чергелештир өөрөдиринче, өөреникчилерниң бот-тускайлаң, коммуникативтиг (бот-угланышышкынныг), чаа билиг алырының аргаларын шингээтиреринче угланган болур.

Өөрөдиге чылының дургузунда шээжилээр чогаалдар:

1. Ю.Кюнзегеш «Сиген шөлүнде»
2. О.Сувакпит «Арзылаң биле Пар»
3. С.Серен «Ном биле Портфель»
4. С.Сарыг-оол «Маадыр Чүргүй-оол»
5. О.Сувакпит «Россияга алдар»
6. А.Үержаа «Ие дылым»

5 классты доозуп тура, өөреникчилерниң билир ужурулуг чүүлдери:

- Чогаалдың адын болгаш авторун долузу-биле билир;
- Улустуң аас чогаалының хевирлери болур анаа, дириг амытаннар дугайында болгаш хуулгаазын тоолдарны, үлегер домак болгаш чечен сөстерни ылгап билир;
- Кыска тоолдарны чогаадып шыдаар;

- Сөзүглелден өөрөнгө уран-чечен аргаларны тодарадып, оларның ажыглалын тайылбырлап;
- Шээжи-биле өөрөнгө чогаалдарын шын аянныг, тода чугаалап;
- Өөрөнгө чогаалдарының утказын болгаш ында болуушкуннарны дес-дараалай чугаалап, бөдүүн план тургузуп билир;
- Номчаан чүүлүнгө бодунуң хамаарылгазын тода илердир;
- Өөрөнгө чогаалдарыңа аас болгаш бижимел ажилдарны чорудур шыдаар.

Шупту – 68 шак

Ооң иштинде чугаа сайзырадылганың кичээли – 6

Класстан дашкаар номчулга кичээли - 7

Календарь-тематиктиг планнаашкын
Неделяда 2 шак, шупту 68 шак

№	Кичээлдиң темазы	Шагы	Үези	
			План ёзугаар	Херек кырында
1	Кирилде кичээл. Ном дугайында сөс. С.Сарыг-оол «Ном»	1		
2	С. А. Сарыг-оол. «Эдер амытаннар» («Аңгыр-оолдуң тоожузу» деп чогаалдан үзүндү)	1		
3	Ю.Кюнзегеш «Сиген шөлүндө». Чогаал теориязы. Деңнелге дугайында билиг.	1		
4	Чогаал теориязы. Улустуң аас чогаалы.	1		
5	Тоолдар. Тоолдарның хевирлери.	1		
6	<i>Анаа тоолдар.</i> «Балыкчы Багай-оол»	1		
7	«Балыкчы Багай-оол» деп тоолга катаптаашкын. Хыналда тестилер.	1		
8	«Чаңгыс ой аъттыг үш алышкы».	1		
9	<i>Дириг амытаннар дугайында тоолдар.</i> «Чеди иелиг Чес-Мыйыс»	1		
10	«Кускун биле Үгү». Чогаал теориязы. Эпитет дугайында бидиг.	1		
11	<i>Хуулгаазын тоолдар.</i> «Тос оолдуг доктагана кадай».	1		
12	«Тос шилги аъттыг Өскүс-оол»	1		
13	КНД. «Алдын кушкаш»	1		
14	Тоолдарга катаптаашкын. Хыналда ажыл.	1		
15	ЧКС. Кичээл мөөрей. «Кым эң эки билирил?»	1		
16	ЧСК Чогаадыг-үнелел «Мээң ынак тоолум».	1		
17	Үлегер домактарны тема аайы-биле бөлүктээри, оларның тургузуу.	1		
18	Үлегер домактар болгаш чечен сөстөр дугайында билиг.	1		
19	Тывызыктарның уран-чечени, тема аайы-биле бөлүктээшкини.	1		
20	Чогаал теориязы. Тывызыктар дугайында билиг.	1		
21	К-Э. Кудажы «Кым эң ажыктыгыл?»	1		
22	М. Эргеп «Чартык арбай»	1		
23	КДН М.Эргеп «Ыраажы оолдуң өлгени»	1		
24	С.Сүрүң-оол «Карактар дугайында маргылдаа»	1		
25	Ч.Чүлдүм «Тарааның тывылганы»	1		
26	ЧСК. Кыска хемчээлдиг эдертиг «Тарааның тывылганы»	1		
27	М. Эргеп «Хек чүгө ыраажы апарганыл?». Чогаал теориязы. Авторлуг тоолдар.	1		
28	КДН С.Сүрүң-оол «Хунажык»	1		
29	Авторлуг тоолдарга катаптаашкын. Хыналда ажыл.	1		
30	О.Сувакпит «Арзылаң биле Пар»	1		
31	С.Серне «Ном биле Портфель». Чогаал теориязы. Диригжидилге дугайында билиг.	1		
32	Л. Иргит «Теве»	1		
33	Чогаал теориязы. Басня дугайында билиг.	1		

34	КДН. В.Эренчин «Ийи өңнүк»	1		
35	Л.Чадамба «Аян-чорук» (тоожудан үзүндүлөр) «Ужар»	1		
36	«Кайгамчык-ла», «Азас» деп эгелер.	1		
37	Катаптаашкын. Хынада ажыл	1		
38	КДН. Ф. Сеглеңмей «Нина Салчак каникулда»	1		
39	Чогаал теориязы. Пейзаж дугайында билиг.	1		
40	О.Саган-оол «Эжишкилер».	1		
41	ЧСК. Чогаадыг-тоожуушкун «Маадыр – ёзулуг эш»	1		
42	О.Сувакпит «Аът чарыжы»	1		
43	КДН. О.Сувакпит «Ногаан таңныыл»	1		
44	М.Эргеп «Өдүгенде чайлаг». «Өдүгенде чайлаг», «Чараш мал».	1		
45	«Бүгү кежик – чер-иеде»	1		
46	«Изиг маргылдаадыг кичээлдер», «Аъттаныптым».	1		
47	Тоожуга түннел катаптаашкын. Хыналда ажыл	1		
48	ЧСК. Чогаадыг-үнелел «Өдүгенде чайлаг» деп тоожуда мээң ынак маадырым.	1		
49	Ш.Суваң «Кара-Баштыг»	1		
50	Р.Лудуп «Таваар, маажым бадып келгеш»	1		
51	Ш.Суваң «Хүн-Херелден аалчы». Бирги эге	1		
52	Үшкү эге. Катаптаашкын	1		
53	Н.Куулар «Танаа-херелдин чуртунда» (тоожудан эгелер). «Танаа-херелдин чуртунда», «Элдептиг куй».	1		
54	«Тоол чуртунда Кызыл чурттуг оол», «Аалчыларга бүзүрел читкен», «Тоол чуртундан дезишкин».	1		
55	Э.Донгак «Буянныг араатаннар». Шииниң бирги көргүүзү	1		
56	Шииниң ийиги көргүүзү	1		
57	ЧСК Чогаадыг «Мээң ынак аңым»	1		
58	С. Пюрбю «Ынак Тывам»	1		
59	О. Сувакпит «Россияга алдар»	1		
60	А. Үержаа «Ие дылым»	1		
61	С. Сарыг-оол «Маадыр Чүргүй-оол»	1		
62	О. Сувакпит «Кечил-оолдуң солдаттары»	1		
63	КДН. М. Кенин-Лопсан «Эки турачы тыва кыстарга»	1		
64	Номчулга аргазының хыналдазы.	1		
65	Ю. Кюнзегеш «Эзимнерниң ыры»	1		
66	С. Сүрүң-оол «Ус-кушкаш»	1		
67	М. Кужугет «Азыранчып чорааш...»	1		
68	Ниити катаптаашкын. Түннел кичээл.	1		